Egill och Kormákr – tradering och nydiktning

Av Mikael Males

Egils saga och *Kormáks saga* innehåller båda rikligt med *lausavísur* som forskare överlag ansett vara gamla, om också inte med nödvändighet "äkta". I denna artikel granskas två arkaiska eller arkaiserande drag i stroferna. Tillsammans med externa indicier tillåter fördelningen av dessa drag en hypotes om att åtskillig poesi har diktats och införlivats i sagorna efter omkring 1200, men att äldre poesi har använts både som byggstenar och inspiration. Detta arbetssätt kopplas till utvecklingen av, men också den möjliga äldre bakgrunden till, den folkspråkliga prosimetriska narrativen.

Inledning

Under perioden runt 1200 började ett nytt stilideal att utveckla sig på Island, nämligen att det ansågs passande att avbryta historiskt berättande prosa med rikliga inskott av skaldedikt. Utvecklingen av detta prosimetriska stilideal är höljt i dunkel, och diskussionen har i första hand rört fornaldarsagor, vilka ursprungligen kan tänkas ha utvecklats ur eddadiktning (Brown 1947–48, Holtsmark 1965, Lönnroth 1971, Acker 1998: 85–110). Saxos bruk av fornaldarsagor styrker att dessa kan ha utvecklats till något slags prosimetrum runt 1200, och kanske även tidigare (Friis-Jensen 1987, Harris 1997). I fråga om skaldediktsprosimetrum har ingen grundlig undersökning företagits, men det synes stå tämligen klart att ett sådant, åtminstone i skriven form, blomstrade upp i perioden runt och efter 1200. Det finns inga tecken på att äldre verk – *Íslendingabók*, **Hryggjarstykki*, Den första grammatiska avhandlingen – innehöll mer än något enstaka verspar, medan *Sverris saga*, *Færeyinga saga*, Oddr munkrs Olavssaga (och, på norskt område, *Ágrip*) runt 1200 innehåller

ett fåtal strofer (*Sverris saga* och Oddr munkrs Olavssaga innehåller mest, 17–18 strofer vardera, med förbehåll för att strofer kan ha tillkommit under texttraderingen) (Gade 2000: 69, Meulengracht Sørensen 2001: 182–84). En fingervisning om hur skrivet, folkspråkligt prosimetrum kan ha uppstått är det möjligen, när Theodoricus i sin *Historia de antiquitate regum Norwagiensium* (författad mellan 1177 och 1180 (Storm, utg. 1880: VII–VIII)) nämner isländska dikter (uppenbarligen skaldedikt, eftersom de handlar om historiska kungar) som sina främsta källor (Storm, utg. 1880: 3), men citerar Lucanus, Vergilius, Horatius och Ovidius i sin framställning. I en liknande framställning på folkspråket kunde man helt enkelt låta källor och *auctoritates* utgöras av samma material.

Det äldsta manuskript som innehåller skaldedikt, AM 673b 4to, dateras till omkring 1200 och innehåller en sammanhängande *drápa*, *Plácitusdrápa* (Louis-Jensen, utg. 1998: 89). Måhända var det i sådan sammanhängande form som större mängder skaldedikt sattes på pergament innan det prosimetriska idealet slog igenom; suspensioner i *Skáldskaparmál* i DG 11 4to antyder att Snorri använde en eller flera kompilationer av längre, sammanhängande dikter då han satte samman *Gylfaginning* och *Skáldskaparmál* (Mårtensson och Heimir Pálsson 2008). Endast en sådan suspension har dock påträffats i en skaldedikt, och huruvida förlagan faktiskt var en kompilation förblir därför osäkert (Mårtensson och Heimir Pálsson 2008: 147–52).

Den så kallade äldsta Olavssagan och *Orkneyinga saga* är troligen de första verk som inkorporerade rikligt med skaldedikt i prosa, båda omkring 1200 (Gade 2000: 69). Dateringen av och det ursprungliga innehållet i så gott som alla de ovan nämnda verken – från *Íslendingabók* till Olavssagan –är svåra att fastställa och frågan kan inte göras rättvisa här. Theodore Andersson har skrivit en översikt över forskningen fram till 1985 (och, i bokens inledning, en kortfattad uppdatering fram till 2005) (Andersson 2005, *Old Norse-Icelandic Literature. A Critical Guide* 2005: 11–13). Trots dessa svårigheter i fråga om de enskilda verken står den övergripande tendensen klar, och bilden klarnar ytterligare i de efterföljande kungasagakompilationerna *Morkinskinna*, *Fagrskinna* och någon form av *Heimskringla*. I *Morkinskinna* finns en del beskrivande skalde- och eddadikt som har redigerats bort ur de två senare verken, till förmån för bekräftande skaldedikt. Detta är ytterligare ett tecken på hur det prosimetriska stilidealet formades under början av 1200-talet (Andersson

och Gade, övers. 2000: 25, 39–40, 57). I *Fagrskinna* når kungasagornas prosimetriska stilideal sin klassiska form, med huvudsakligen bekräftande poesi i *dróttkvætt*. Detta ideal kanoniseras så i *Heimskringla*.

Att döma av *Egils saga* tycks de äldsta islänningasagorna ha fått en form som påminner om deras nuvarande under denna period eller möjligen något senare. Det äldsta fragmentet av *Egils saga*, från runt 1250, tyder på att det prosimetrum med mer dramatiskt betingad poesi som blev stilideal inom delar av den genren var färdigutvecklat senast då.[1]

I *Þorgils saga ok Hafliða* berättas det om ett bröllop på Reykjahólar år 1119, där Hrólfr från Skalmarnes skall ha framfört ett slags fornaldarsaga och Ingimundr präst *Orms saga Barreyjarskálds* och medföljande skaldedikt (*Orms saga*, om den har funnits, är nu förlorad). Utifrån denna passage har det argumenterats för ett utvecklat skaldediktsprosimetrum år 1119 (Harris 1997: 154). Trots de problem som vidlåder de verk som nämnts i översikten över utvecklingen av den prosimetriska formen, gör deras samlade vittnesbörd att en sådan slutsats på sin höjd kan försvaras i fråga om muntlig tradering, och källkritiskt är den problematisk. Snarare visar passagen vilka förväntningar man under andra halvan av 1200-talet och senare hade på en islänningasaga. Beskrivningen av en prosimetrisk fornaldarsaga i samma passage kan också ifrågasättas, och det stöd framställningen har i eddadiktning, fornaldarsagor och Saxo gäller snarare den andra än den första halvan av 1100-talet (Torfi Tulinius 2005: 451). Rekonstruktionen av ett eventuellt muntligt skaldediktsprosimetrum bör hellre stödjas på intern argumentation utifrån enskilda sagor, och en del ansatser i den riktningen har på senare tid förekommit (O'Donoghue 1991, Marold 2001, Poole 2001). Denna möjlighet kommer för *Kormáks sagas* vidkommande att diskuteras nedan.

I kungasagor fungerar poesin ofta som en bekräftelse på att berättelsen är sann, medan poesi i islänningasagor tenderar att utgöra repliker, som fungerar som en kommentar till berättelsen eller fyller en dramatisk funktion. Skillnaden är dock långt ifrån absolut, av kungasagorna är det bara *Fagrskinna*, första och sista delen av *Heimskringla* samt *Knýtlinga*

1. Islänningasagor tycks inte ha uppfattats som en egen genre under medeltiden och i många avseenden ligger islänningasagor och kungasagor nära varandra (Lönnroth 1965: 9–32). En parallell utveckling inom dessa två "genrer" vore därför knappast förvånande. Samtidigt föreligger i praktiken en del övergripande skillnader, såsom fördelningen mellan dramatisk respektive bekräftande poesi, som gör att en helt parallell utveckling inte utan vidare kan förutsättas.

saga som i stort sett är begränsade till bekräftande poesi, medan islänningasagor mer genomgående innehåller endast den dramatiska typen av poesi (Bjarni Einarsson 1974). Dramatiskt betingad poesi har dessutom förekommit i kungasagor så långt tillbaka som det går att följa integreringen av poesi i dem, vilket ytterligare understryker att uppdelningens giltighet kan ifrågasättas vad gäller kungasagor (Meulengracht Sørensen 2001: 183).

Under samma period utvecklades också ett intresse för *grammatica* som yttrade sig i ett systematiskt studium av skaldedikt samt experimentell nydiktning som var en frukt av de lärda mödorna (Guðrún Nordal 2001). Tidiga representanter för denna strömning var Einarr Skúlason och Rǫgnvaldr jarl runt mitten av 1100-talet, medan Snorri Sturluson var aktiv under första halvan av 1200-talet.

Diktning i det invecklade versmåttet *dróttkvætt* hade redan då långa anor, som strofen på Karlevistenen från andra halvan av 900-talet visar. Vid ungefär samma tid skall också skalderna Egill Skalla-Grímsson och Kormákr Ǫgmundarson ha levat och verkat. Båda har senare fått sig en saga tillägnad och den huvudsakliga handskriften till dessa sagor är Möðruvallabók (AM 132 fol.), skriven mellan 1330 och 1370 (Stefán Karlsson, utg. 1967: 28–29). Dessa sagor är i sin tur de huvudsakliga källorna till Egills och Kormákrs poetiska verk, men de innehåller också en del annan poesi, och det senare har varit en förutsättning för min undersökning.

För att kunna dra slutsatser om tradering och nydiktning har jag valt att granska lätt identifierbara drag i sagornas poesi som helhet. Detta tillvägagångssätt är tämligen ovanligt inom forskningen; även då all poesi i en saga undersöks, tenderar den att delas upp och granskas skald för skald.

Då jag fokuserar på återkommande stildrag där varianter sällan förändrar intrycket, hänvisar jag till strofernas nummer i utgåvorna i *Íslenzk fornrit*, men de aktuella textställena har kontrollerats mot Finnur Jónssons textkritiska utgåva (A).

Frågan om tradering och nydiktning av poesi i *Egils saga* och *Kormáks saga* har behandlats tidigare. I fråga om *Egils saga* har tvivelaktiga förutsättningar lagts till grund för argumentationen, såsom att poesins höga kvalitet i sig skulle indikera hög ålder (Finnur Jónsson 1884, Sigurðr Nordal, utg. 1933), eller att om de långa dikterna som tillskrivs Egill är äkta, så torde *lausavísur* i sagan också vara det (Finnur Jónsson 1884).

Wieselgren 1927 representerar strofernas metrik grafiskt, i kurvor, och menar sig kunna bedöma äkthet på den grunden. Hans analys är svårbedömd, men framstår inte som övertygande.

I fråga om *Kormáks saga* är forskningslitteraturen på området rikligare. Forskningens äldre fas påminner om behandlingen av *Egils saga*; Björn M. Ólsen antar utan vidare att poesin är äkta (1888), Sophus Bugge förklarar att strof 82 är oäkta (1889: 18), medan sagans övriga 85 strofer framstår som oproblematiska, och Einar Ól. Sveinsson är övertygad om att stroferna med få undantag är äkta (utg. 1954, 1966).

1961 publicerade Bjarni Einarsson en bok där han kom till slutsatsen att de drag han ser som höviska i *Kormáks saga*, *Hallfreðar saga*, *Bjarnar saga hítdœlakappa* och *Gunnlaugs saga* innebär att all poesi i sagorna (förutom måhända ett fåtal versrader i *Hallfreðar saga* (1961: 191, 222–23)) är komponerad av författarna själva i perioden kring 1200.

Bjarni Einarssons tes har fått svidande kritik av Einar Ól. Sveinsson (1966), Theodore Andersson (1969) och Alison Finlay (1995). Alla tre kommer de till slutsatsen att poesin, möjligen med undantag av ett fåtal strofer, är gammal och inhemsk (snarare än ung och påverkad av trubadurdiktningen). På grund av den notoriska svårigheten i att övertygande visa att skaldedikter är gamla förblir Bjarni Einarssons tes, såvitt jag kan se, en principiell möjlighet, även om den kunde ha uttalats med större försiktighet.

Mer återhållsam är Russel Poole (1981). Pooles artikel behandlar bara poesin i *Gunnlaugs saga*, men den utgör det första bidraget i debatten efter Bjarni Einarssons bok som säger något konkret om strofernas tillblivelse. Poole urskiljer tre grupper av strofer; en ursprunglig, en från runt 1200 och en som kan vara komponerad av författaren (den första gruppen avlägsnas i en senare artikel (Poole 2001b)). Mellangruppen skall vara yngre än den historiske Kormákr på grund av formen *yngri* för *æri* och äldre än författaren på grund av att en annan strof i gruppen också förekommer i *Kormáks saga* och där tillskrivs Kormákr. Påståendet att identifieringen av en grupp av poesi innebär att denna måste vara äldre än sagan är problematiskt. Det går tillbaka på en artikel av Klaus von See (1977).

Von See menar att sagornas *lausavísur* ofta är fragment av längre dikter (*drápur* eller *flokkar*). Så kan det nog i åtskilliga fall förhålla sig, men varken hos von See eller Poole framkommer det att grupper av poesi kan ha tillkommit på olika sätt, i olika faser, och att de lika gärna kan stå

i ett spänningsförhållande till prosan för att de är yngre än denna som för att de är äldre (eller både och). En redaktör kan mycket väl tänkas vara en smula vårdslös vid inkorporeringen av såväl äldre som nydiktad poesi, om hans mål var att enligt rådande stilideal ha mycket poesi i en sagatext. Ett spänningsförhållande kan också synas föreligga för oss utan att det behöver ha gjort det för en medeltida avsändare (Bjarni Einarsson 1961: 53–55) och de fullständiga och logiska tolkningar som presenteras av moderna utgivare tycks snarare ha utgjort undantag än norm i 1200- och 1300-talets handskriftskultur (Males 2010: 96–117). Grundlaget för ett spänningsförhållande mellan poesi och prosa framträder därför ofta tydligare med ett modernt sätt att läsa och i moderna utgåvor än vad som sannolikt var fallet under medeltiden.

I praktiken kan en stilistisk eller tematisk grupp av poesi ha tillkommit på flera sätt; exempelvis kan en äldre strof ha inspirerat till flera med liknande drag eller så kan en typ av äldre strofer ha inspirerat till en grupp av strofer som överdriver dragen hos de äldre stroferna (troliga fall av båda företeelserna följer nedan). Att säga att grupper av strofer är eller inte är komponerade av en sagaförfattare är under dessa omständigheter svårt, då det exempelvis kan vara så att den enda strof i gruppen som inte stämmer med prosan är just den äldre strof som inspirerade till resten av gruppen. Författarbegreppet är överhuvud taget problematiskt när man talar om islänningasagor, både på grund av att de är anonyma och beroende på medeltida traderingsvillkor överlag.

Heather O'Donoghue har skrivit om förhållandet mellan strofer och prosa i *Kormáks saga* (1991). Hennes bok är i första hand en genomgång av enskilda strofer, och hon uppfattar poesin i sagan som frukten av en process i många stadier. O'Donoghue ser alla strofer som äldre än prosan, dels för att de inte alltid stämmer överens med prosan och dels för att hon menar sig kunna identifiera grupper av strofer. Problemen med denna argumentation är desamma som med Pooles: Den generella slutsatsen om kumulativ komposition synes stå på fastare grund än den relativa kronologin i förhållande till sagan.

I samma bok som Pooles senare artikel konstaterar Kari Ellen Gade på metriska grunder att Kormákrs (och Hallfreðrs) strofer är äldre än år 1014, en skiljelinje hon uppställer med utgångspunkt i dateringen av Þórðr Kolbeinssons *Eiríksdrápa* (2001: 72–73). Styrkan i Gades undersökning ligger i att hon granskar förändringar i bruket av metriska typer och av expletivpartikeln *of* som hon menar att senare tiders skalder inte

kunde efterlikna, och hon anför ett exempel på ett sådant misslyckande (2001: 65, 71).

Gade argumenterar utifrån statistiska skillnader och det är sannolikt att åtminstone en del av hennes fynd kan kopplas till kronologi. Problemen med hennes tillvägagångssätt är dock åtskilliga. Den första utmaningen är att fastställa ett jämförelsematerial som kan dateras. Gade nämner Bjarni Einarssons varning mot att använda *lausavísur* för detta ändamål (Gade 2001: 51), men har likväl sådana i sina tabeller. Det största problemet är nog ändå att den statistiska metoden bortser från intern variation. När hon exempelvis diskuterar expletivt *of* hos Kormákr konstaterar hon att andelen *of* per versrad är 3,25 % – något högre än väntat. Men av de 16 *of* hos Kormákr står 6 i strof 69–71, och siffran för dessa strofer blir då 25 %. En sådan siffra kan inte fångas upp eller förklaras av Gades system, men för det första betyder den rimligtvis något, exempelvis att stroferna komponerats av någon med en annan stilkänsla än Kormákr och mer exakt en person som hade en förkärlek för att överdriva arkaiserande drag (helt omedvetna behöver eventuella plagiatorer i så fall inte ha varit).[2] För det andra påverkar denna siffra hennes övriga statistik så att om dessa strofer räknas bort blir procentsatsen för de övriga 2,05 %; förvisso en önskvärd justering då satsen från början var för hög.

Redskapet är alltför trubbigt för att fånga upp variation mellan andra enheter än de redan fastställda (skalder och sekel). Samtidigt är de befintliga enheterna för små för att åstadkomma statistisk säkerhet. Siffran 1,92 % för de två *of* i Bersis strofer säger inte särskilt mycket. En bläckplump i Möðruvallabók kunde ha gjort Bersis poetiska korpus anakronistisk.

I rättvisans namn skall det sägas att Gade tillämpar flera parametrar, och hon menar att det är deras samlade vittnesbörd som är utslagsgivande. Hon påstår inte heller att all poesi måste vara äldre än 1014, men att undantagen troligen är ganska få (2001: 74).

Vissa oklarheter i de grundläggande förutsättningarna för undersökningen gör dock att även dessa slutsatser framstår som osäkra. Om Gade undersöker drag som skalderna inte själva var medvetna om, vad hindrar då att andra skalder omedvetet övertog dessa drag då de diktade nya strofer i

2. Strof 69 och 70 uppvisar dessutom arkaisk/arkaiserande frihet i hendingbruket, varom mer nedan, och strof 71 saknar hending i första versraden, vilket kan tyda på detsamma. Strof 70 och 71 börjar med identisk versrad.

en skalds namn vars dikter de just då hade i huvudet? Sådana strofer kommer då att tillskrivas en äldre tid, vilket dels påverkar procentsatsen för denna äldre tid och dels drar ner procentsatsen för den tid då strofen komponerades (jämfört med om strofen blev rätt daterad). Sådana fall skulle bidra till att etablera den skillnad som gör undersökningen möjlig. Vi kan bara identifiera sådan efterlikning när den har misslyckats, vilket får Gade att dra slutsatsen att den generellt gjorde så, men det kan vi inte veta.

Om Gade har fått stort utrymme här beror det på att hon själv menar sig vara den första som på allvar bemöter Bjarni Einarssons unga datering av stroferna i *Kormáks saga* (2001: 51), och även Poole tillmäter hennes undersökning stor tyngd i förordet till boken (2001a). Och om bedömningen här har varit en annan, så bidrar likväl Gades undersökning till att göra det sannolikt att Kormákrs diktning innehåller en del strofer som åtminstone i något avseende är gamla. Med sin artikel är Gade såvitt jag vet den sista av de forskare som har ifrågasatt Bjarni Einarssons datering och försökt att visa att all poesi i *Kormáks saga* inte kan vara komponerad av en och samma person runt 1200. Jag hoppas kunna bidra till denna debatt med ytterligare några iakttagelser och ytterligare en saga.

Innan jag inleder min analys av sagorna kan det vara på sin plats med några ord om de i den äldre forskningen ofta använda begreppen *äkta* (*autentisk, genuin* med mera) och *oäkta* (*spuriös, plagiat* med mera). Även om man bortser från rena värdeomdömen är det något oklart vad äkthet skulle innebära i samband med skaldedikt. Vi har ingen möjlighet att avgöra om någon enda bevarad strof utom den på Karlevistenen lyder så som den gjorde på 900-talet, och en viss förändring, ett visst bortfall och en viss nydiktning kan ha skett i de stora skaldernas namn genom hela traditionen. Därför är det troligen bättre att tala om exempelvis Bragis strofer som ett komplex av poesi som genomgått en flerhundraårig utveckling där anpassning hela tiden gjort komplexet funktionellt för tidens och miljöns behov, samtidigt som det gamla ursprunget ställde vissa krav på nytillskotten.

Av dessa skäl bör äkthetsbegreppet antingen undvikas eller användas med betydligt större förbehåll än vad som varit, och fortfarande är, vanligt. För att en strof skall betecknas som oäkta krävs det däremot rimligen att den kan påvisas vara helt uppdiktad i någon annans namn. Sådant förekommer, och jag kommer att argumentera för sådana fall nedan, men kanske är det bättre att här se en gradskillnad, snarare än en väsensskillnad; även diktaren av så kallade oäkta strofer är beroende och

använder sig av traditionen, om också på ett mer medvetet sätt än upphovsmännen till de "naturliga" förändringar som hela tiden sker under tradering. Dessutom är äkthetsbegreppet troligen anakronistiskt, åtminstone i fråga om de dramatiskt betingade stroferna i islänningasagor (Meulengracht Sørensen 2001: 183–90).

De två stildrag som granskats, och som vanligtvis anses vara arkaiska, är avsaknad av hendingar eller oregelbundna sådana, samt upptakt (anacrusis), det vill säga att en eller flera stavelser föregår allitterationen i jämna versrader. Framdragen hending, alltså att den senare hendingen står före femte positionen (näst sista stavelsen), anses också vara ett arkaiskt drag och förekommer några gånger i de två sagornas poesi, exempelvis versrad 3 i strof 13 i *Egils saga*: *v*ar*gi v*ar*mar bráðir*.[3] Detta drag har inte granskats, då det ofta är svårt att bedöma om det rör sig om avsiktliga hendingar (och särskilt i *Kormáks sagas* poesi är konsonantismen inte till större hjälp vid en sådan bedömning). Sådana versrader räknas för enkelhetens skull som hendinglösa, eftersom de i alla händelser är oregelbundna.

Versrad 5–6 i strof 69 i *Kormáks saga* kan tjäna som exempel på de drag som granskas:

> Vætti hins, at valdi,
> **Es at** v*ang*roði g*eng*um ...[4]

Här saknas hending i första versraden medan andra versraden har *skothending* (kursiverad) och upptakt (fetad). Till skillnad från de parametrar Gade undersöker vet vi att Snorri, och sannolikt många med honom, var medveten om att bruket av hendingar och upptakt hade förändrats med tiden (Snorri visar detta i *Háttatal*, där dessa drag tillskrivs de tidiga skalderna (Faulkes, utg. 1991: 24–26)). Denna medvetenhet är – tillsammans med det nya prosimetrumidealet – en tillgång i min undersökning.

3. Hendingar kursiveras eller avkursiveras i denna artikel så långt konsonanterna är identiska, vilket antas sammanfalla med vad som var tänkt att uppfattas som hending. Strävan att låta så många som möjligt av stavelsens konsonanter ingå i hendingen blev aldrig mer än en tendens, om också mer fullständigt genomförd i vissa konsonantgrupper än i andra (Kuhn 1983: 77).
4. Preteritum *gengum* har av utgivare emenderats till presens *gǫngum* (Einar Ól. Sveinsson, utg. 1939: 284), vilket skulle ge *aðalhending*, och *vætti* kan gå tillbaka på *vænti*, vilket möjligen kunde ge framdragen hending. Hypotetiska äldre varianter kan förklara en del oregelbundenheter i enskilda strofer, men knappast återkommande metrisk frihet. Exemplet har i alla händelser valts för att illustrera de två nämnda stildragen, snarare än för sin historiska tillförlitlighet.

Den relativt höga frekvensen av dessa stildrag i *Egils saga* och *Kormáks saga* har bidragit till att jag valt att granska just dessa sagor, men slutsatserna kan vara relevanta även för andra islänningasagor som innehåller mycket poesi och i viss mån även för kungasagor. Ett annat skäl att undersöka just dessa sagor är att de allmänt anses innehålla en stor mängd gammal poesi (Bjarni Einarsson undantagen), medan poesin i många andra islänningasagor har blivit ifrågasatt (exempelvis *Njáls saga* och *Grettis saga* (Guðni Jónsson, utg. 1934: XXXI–XLII), *Gísla saga* (Foote 1963: 113–23), *Harðar saga* (Þórhallur Vilmundarson och Bjarni Vilhjálmsson, utg. 1991: XIX–XX), *Gunnlaugs saga* (Gade 2001: 73, Poole 1981, Poole 2001: 162–63) och *Bandamanna saga* (Magerøy 1957: 108–9 och utg. 1981: lii–liii)).

När en strof innehåller två eller flera oregelbundenheter i hendingar (avsaknad av hending eller *skothending* för *aðalhending*) räknar jag den som diktad enligt det fria hendingmönster som jag valt att kalla *flytande* för att inte föregripa kronologiska slutsatser (*aðalhending* för *skothending* har däremot inte medräknats). Denna avgränsning kan med viss rättvisa betraktas som godtycklig, men grundar sig på att en enskild versrad med oregelbunden hending eller utan hending inte är ovanligt i det fasta mönstret, även om det hör till undantagen. I samband med andra strofer med flytande drag kan avsaknad av en hending visa på en tendens till flytande komposition, men det framstod som en alltför osäker indikation att bygga en undersökning på.

Denna avgränsning har använts för att identifiera flytande strofer i allmänhet och ge en uppfattning om deras placering och antal. De strofer som är centrala för diskussionen om kronologi och tradering är dock mer avvikande från den respektive sagans "normalstrof". För att tydliggöra detta kommer en del tal och procentsatser att redovisas. Detta innebär inte att det är möjligt att dra en gräns mellan arkaisk och arkaiserande poesi vid en viss frekvens av arkaiska drag. Talen är istället avsedda att illustrera högst påtagliga skillnader, som när ett arkaiskt drag är 9 eller 25 gånger vanligare i en grupp strofer än i sagans övriga poesi. Detsamma gäller när poesi har tillräckligt oregelbundna hendingar för att tendera mot *háttlausa* och sålunda påminner om de nydiktade, arkaiserande stroferna i *Ragnars saga loðbrókar* (Guðrún Nordal 2001: 314, Males 2009). Att grunda slutsatserna på sådana påtagliga skillnader är också avsett att minimera de potentiella felkällor som förändringar i traderingen utgör: Enskilda oregelbundenheter kan ha uppstått under

tradering, men det är osannolikt att ett genomgående stildrag har gjort det.

Analysen bygger alltså på flagranta skillnader som påkallar något slags förklaring, oavsett om den som kommer att föreslås här accepteras eller inte. Den observation som möjliggör kronologiska slutsatser gäller dock i första hand gruppering av strofer och halvstrofer. Två antaganden är här avgörande. För det första antar jag att om en grupp strofer eller en halvstrof uppvisar flagranta stilistiska skillnader gentemot omgivande poesi så tyder detta på olika tillkomsttillfällen. För det andra menar jag att om mer än en skald är representerad i en sådan grupp så tyder det på att attribueringen är opålitlig för åtminstone någon och måhända alla strofer i gruppen.

Stroferna i *Egils saga*

I *Egils saga* dyker det flytande mönstret upp i mindre grupper av dikter. I två fall är tre strofer i rad diktade enligt detta mönster, strof 12–14 och 48–50 i sagan. I ett fall förekommer en regelbunden strof mellan två flytande (strof 7 och 9). Endast en flytande strof står helt självständigt (strof 44).

Upptakt förekommer sju gånger och bara i flytande strofer (strof 7.2, 12.4, 13.6, 14.2, 14.8, 48.2, 48.4).[5] De arkaiska/arkaiserande dragen är alltså koncentrerade till samma strofer. Fyra av dessa upptakter står i en grupp (strof 12–14).

Det vore tänkbart att Egill själv komponerade i dessa två stilar, den fasta och den flytande, men gruppering och attribuering gör denna förklaring osannolik. Strof 13, mitt i en grupp av arkaiserande strofer, tillskrivs en viss dotter till Arnfiðr jarl, medan strof 44 tillskrivs Ármóðrs dotter. Att dessa metriskt och syntaktiskt enkla strofer skulle ha traderats och kopplats till de två anonyma döttrarna i 250 år är helt osannolikt, medan deras starka koppling till prosan i sin tur utesluter att de skulle ha varit äldre, fristående strofer utan en tydlig upphovsperson. Deras narrativa koppling till och strukturella likhet med Egills flytande strofer torde ha mer med kompositionen av sagan än med hög ålder att göra,

5. Strof och versrad i sagan anges som ovan. I hänvisningar till Finnur Jónssons utgåva (A) anges sida, strof, versrad(er), exempelvis A: 50.6.1–4.

vilket blir än mer sannolikt i ljuset av två strofer vars förra och senare halvor synes ha tillkommit vid olika tillfällen.

De fragment av Egills *lausavísur* som också förekommer i *Skáldskaparmál* och Den tredje grammatiska avhandlingen, totalt 12 versrader, uppvisar inga flytande drag (A I: 50.6.1–4, 51.13.5–6, 59.44.1–4, 60.47.1–2).[6] Däremot förekommer upptakt i ett fall (strof 12.4 i sagan, A I: 50.6.4). Denna halvstrof, som också förekommer i *Skáldskaparmál*, ger, förutom upptakten, intrycket av klassisk skaldedikt, med inskjuten krigarapostrofering och sprängd ordföljd, medan strofens andra halva, som bara förekommer i sagan, dels har tre korta satser i närmast naturlig ordföljd och dessutom är diktad enligt det flytande mönstret med oregelbundenheter i alla versrader (men utan upptakt). Att kontrasten mellan halvstroferna är så stor, samtidigt som den första halvan är självständigt belagd, tyder på att den andra halvan är ett yngre tillskott, oavsett hur mycket äldre den första halvan faktiskt är.[7] Detsamma indikeras av att det endast är andra halvan av strofen som knyter den till handlingen i prosan (attacken på Lund, som i sig har anförts som en anakronism (Frank 1981: 168 fotnot 31)). Strofen lyder (med fetad upptakt och kursiverade hendingar):

> Upp skulum *ór*um sv*er*ðum
> ulfs tannl*it*uðr gl*it*ra
> *eig*um dáð at dr*ý*gja
> **í** dalm*isk*unn f*isk*a.
> Leiti upp til Lundar
> l*ýð*a hverr sem b*ráð*ast
> gerum þar fyr setr sólar
> seið óf*agr*an v*igr*a.[8]

6. A: 59. 44. 1 har en framdragen *skothending* så som halvstrofen står i handskrifter (*af* : *áf*). Att en versrad, särskilt den första, saknar eller har oregelbunden hending är tämligen vanligt även i det fasta mönstret och halvstrofen är tydligt diktad enligt detta. Dessutom tycks avsaknaden av regelbunden *skothending* i första versraden bero på ett skrivarfel (tidigare troligen *al* : *el*).
7. Roberta Frank ser det som sannolikt att hela strofen är betydligt yngre än Egills tid, bland annat beroende på kenningtypen *dalfiska miskunn* 'dalfiskarnas (ormarnas) nåd (sommaren, som skonar kallblodiga djur)', som inte återkommer förrän på 1200-talet (Frank 1981: 168 fotnot 31). Om Franks iakttagelse är riktig torde den äldre och den yngre delen av strofen ligga ganska nära varandra i tid.
8. Normaliseringen tar utgångspunkt i läsningen i Möðruvallabók (fol. 78v a32–a36), sånär som på den märkliga skrivningen "suseið" i sista versraden och det allittererande *órum* i första versraden, som bara är säkert belagt i DG 11 4to och skrivs "varum" i Möðruvallabók.

Nu skall vi, vargens tandrödfärgare (krigare), svinga våra glittrande svärd. Vi har dåd att utföra i dalfiskarnas (ormarnas) nåd (sommaren, som skonar kallblodiga djur). Må var och en söka sig så snabbt som möjligt till Lund. Låt oss göra en hemsk spjutens trollsång (strid) där före solnedgången.

Det flytande hendingmönstret och de korta satserna i naturlig ordföljd går igen i de två efterföljande stroferna, som därför tycks vara diktade vid samma tillfälle eller senare. Strof 12 och 14 tillskrivs Egill, medan strof 13 tillskrivs dottern till Arnfiðr jarl. Både sammansättningen av strof 12 och grupperingen av strofer med samma särdrag (Egill–dottern–Egill) stödjer att denna grupp av strofer är en produkt av nydiktning.[9] Grupperingen av stroferna och kopplingen till prosan visar också att de är diktade för sin dramaturgiska potential i berättelsen. Framhävandet av staden Lund ger en sannolik *terminus post quem* efter att staden blivit berömd för sitt ärkebiskopssäte, alltså efter 1104.

Ett liknande tillvägagångssätt kan påvisas för strof 48, som lyder:

Skalat maðr rúnar rísta,
nema ráða vel kunni,
þat verðr mǫrgum manni,
es um myrkvan staf villisk;
sák á t*el*gðu t*al*kni
tíu launstafi ristna
þat hefr lauka lindi
l*ang*s oftrega f*eng*it.[10]

Man skall inte rista runor om man inte förstår sig väl på dem. Det händer mången man, som förirrar sig bland de dunkla stavarna. Jag såg tio lönnrunor ristade på ett täljt valben. Det har vållat lökarnas lind (kvinnan) långvarigt bekymmer.

Strofens två halvor skiljer sig åt i flera avseenden. Den första halvan är allmängiltig, medan den andra halvan kopplar strofen till handlingen. Bara den andra halvan innehåller en kenning. Den första halvan har två upptakter, medan den andra halvan inte har någon upptakt. Samtidigt är det tydligt att den andra halvan liknar den första i avsaknaden av

9. Det kan anmärkas att versrad 4 i strof 14 är en av endast tre versrader ur en omfattande korpus som Klaus Johan Myrvoll klassar som ometriska (2009: 160–61).
10. B I: 50 (jag har återställt emendationen av *um* till *of*).

hendingar, men den har likväl en diskutabel hending i versrad 5 och en *skothending* i 8. Även den enkla syntaxen går igen i andra halvan.

Den första halvstrofen är i ett avseende mycket ovanlig. Versrad 1–3 och första ordet i 4 återfinns också på en runpinne som blev funnen i Trondheim och dateras till runt 1200. Läsningen skiljer sig något från strofen i *Egils saga*:

Sá skyli rúnar rísta,
er ráða vel kunni,
þat verðr mǫrgum manni
at...

Den skall rista runor, som förstår sig väl på dem. Det händer mången man, att...

För runologisk kommentar hänvisar jag till James Knirks artikel (1994). Här kan det för det första konstateras att halvstrofen även i denna variant har två upptakter och avsaknad av hendingar och att budskapet är identiskt, sånär som på att det uttrycks som en uppmaning istället för en negation. Denna strof har tydligen cirkulerat som ett slags visdomsord och upptakterna kan i detta fall faktiskt vara ett arkaiskt drag, snarare än ett arkaiserande. Mer troligt är dock att det är ett folkligt drag och att det endast är arkaiskt då det återfinns i den höga stilen, en rest av en tid innan denna stil blev styrd av strängare regler.

Den som införlivade denna strof i sagan har använt det som fanns till hands, en halvstrof som han troligen kunde sedan gammalt. Halvstrofen var dock för allmängiltig för att fylla den dramatiska funktion som poesi har i islänningasagor, alldeles bortsett från att den var halv. Då diktade han till den andra halvan, som gjorde strofen funktionell, och vinnlade sig om att göra den arkaiserande och behålla den enkla syntaxen. Men han lade tydligen inte märke till, eller brydde sig inte om, upptakterna.

Den strof som blev resultatet tycks sedan ha inspirerat till de två efterföljande stroferna med sitt flytande mönster och sin enkla syntax. Strof 49 och 50 uppvisar dessutom inbördes påverkan i ordvalet (*hlífar hneitiknífar / hlífar skelfiknífar*).[11] Liksom i strof 12–14 finns alltså tecken

11. Varianterna i i strof 49 i Möðruvallabók är uppenbara skrivarfel (“hveíti kívfum” (fol. 92v b22)).

på att en halvstrof inspirerat till en sammanhängande grupp av arkaiserande strofer.

Denna runologiska inblick i författarens/skrivarens verkstad är unik och kanske inte helt representativ; nydiktning av hela strofer kan ha varit en vanligare strategi. Men även i sådana fall öste diktaren ur traditionen, och just bruket av traditionen illustreras utmärkt väl av strof 48. Dessutom är det fullt möjligt att många halvstrofer cirkulerade självständigt, eftersom varje halvstrof som regel är syntaktiskt fristående i *dróttkvætt*.[12]

Utifrån de två grupper av strofer som har identifierats här, 12–14 och 48–50, framstår det som sannolikt att två andra strofer, som uppvisar samma tendens mot *háttlausa* och satsradning, också är diktade för sin dramatiska potential i sagan. Inte bara de formella dragen, utan även attribueringen, tycks tala för detta: Strof 7 skall ha diktats av Egill som sjuåring, medan strof 44 tillskrivs Armóðrs anonyma dotter. Ett släktskap mellan dessa två strofer antyds möjligen genom deras första versrad: *Þat mælti mín móðir…* (strof 7.1) och *Því sendi mín móðir…* (strof 44.1).

Endast en strof i det flytande mönstret har inte redogjorts för, nämligen sagans strof 9. I likhet med sagans andra strofer diktade enligt detta mönster utmärks den av enkel syntax; denna består i huvudsak av satsradning. En särskild omständighet gör strofen intressant såväl i fråga om utgivningspraxis som vad gäller datering och utvecklingen av den prosimetriska formen. I sista versraden förekommer i utgåvor namnet *Bárøðr*; en arkaisk form av *Bárðr*.[13] Detta namn förekommer såvitt jag funnit i skaldediktning endast här, i föregående strof och i ett verspar i Melabóksredaktionen av *Landnámabók* (AM 106 fol. (Finnur Jónsson 1931: 39, A I: 175, Bugge 1885: 244)). Namnets arkaiska form är därför i princip ett gott argument för hög ålder, till skillnad från mer vanligt förekom-

12. *Egils sagas* strof 23 förekommer hel endast i WolfAug 9 10 4to. I AM 162 A θ fol. har dess andra halva nedtecknats som första halvan i en strof, där tomrum lämnats för den andra halvan, ett tomrum som dock aldrig blivit ifyllt. I Möðruvallabók förekommer endast andra halvan utan tomrum, och den tycks därför ha uppfattats som självständig (Clunies Ross 2010: 203). Det är möjligt att tomrummet i AM 162 A θ fol. och versrad 1–4 i WolfAug 9 10 4to kan tolkas som utslag av en förväntan om och en strävan mot hela strofer, som i *Egils saga* i övrigt. I så fall finge versrad 1–4 ses som en produkt av nydiktning. I alla händelser är strof 23 ett exempel på att halvstrofer kunde cirkulera självständigt. Jämför även strof 13 i *Kormáks saga* nedan.

13. B I: 43, Sigurður Nordal, utg. 1933: 109. Av allt att döma kommer den arkaiska formen att väljas även i den nya utgåvan av skaldedikt *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages* (2007–) (http://skaldic.arts.usyd.edu.au/db.php?if=default&table=verses&id=2295&val =edition, senast sedd 17. januari 2011).

mande namn som *Þórkell*, där den arkaiska formen *Þórketill* torde ha bibehållits som en variant genom traditionen. Argumentet är giltigt för strof 8, där namnet i handskrifter skrivs "baruðr" och versraden i normaliserad form lyder *Bárøðr, hugar fári*.[14] I strof 9 förhåller det sig dock annorlunda. Den aktuella versraden lyder där i normaliserad form: *ǫl þat er Bárðr of signdi* (vilket vanligtvis skulle normaliseras ytterligare till *ǫl þat's Bárðr of signdi*). Utgivare har dock emenderat namnet till *Bárøðr* och tagit bort *of* i tanken att denna partikel tillkommit för att upprätthålla metriken då *Bárøðr* kontraherades till *Bárðr* (Bugge 1885: 245 fotnot 1, Finnur Jónsson 1931: 39). Detta är förvisso en möjlighet, men de fyra huvudhandskrifterna visar alla den arkaiska formen i strof 8 och den yngre i strof 9. Då detta faktum vägs samman med att stroferna, som utges för att vara diktade vid samma tillfälle, skiljer sig markant åt i stil och att den strof som uppvisar den yngre formen också har den arkaiserande metrik och enkla, satsradande syntax som i övriga fall tycks utmärka ett yngre skikt av poesi i sagan, ligger en annan slutsats närmare till hands, nämligen att den yngre formen beror på yngre komposition. Med tanke på att detta är den enda strofen i det flytande mönstret i sagan som inte på kontextuella grunder kunnat klassas som nydiktad framstår slutsatsen som relativt säker. Den medeltida arkaiseringen består då i det fria hendingmönstret, medan den arkaiserande namnformen får tillskrivas moderna utgivare. Att interpolatorn inte valt att arkaisera namnet beror troligen på att han inte uppfattade formen *Bárøðr* som arkaisk, utan bara som en variant. I fråga om namnet *Þorkell*/*Þorketill* används båda formerna i samma dikt – *Jómsvíkingadrápa* – som nedskrivits sammanhängande i AM 2367 4to (Codex Regius av Snorris *Edda* (A II: 3.9 och 4.14, Myrvoll under utgivning)). Varianterna tycks alltså ha uppfattats som metriskt betingade, snarare än kronologiskt. Detsamma kan sägas om namnet *Áláfr*/*Óláfr*, där varianterna dock betingas av hendingar snarare än av antal stavelser (båda varianterna finns i dikterna *Rekstefja* och *Geisli*, som med stor sannolikhet är diktade på 1100-talet (Myrvoll under utgivning, Males 2010: 48 fotnot 92). Varken i *Háttatal* eller i Den tredje grammatiska avhandlingen görs en koppling mellan längre

14. Ketilsbók (AM 453 4to, ca 1620–70 (Kålund 1889: 645, Páll Eggert Ólason 1950: 356)), har formen "bårut". Hur denna har förståtts (eller inte förståtts) av skrivaren kan diskuteras, men huvudsaken är här att den är tvåstavig och med största sannolikhet går tillbaka på en skrivning likvärdig den i andra handskrifter. I AM 106 fol. skrivs namnet "Baroðr" (A I: 175).

former av namn (och ord) och kronologi (Gade 2001: 54, Björn M. Ólsen, utg. 1884: 88–89, Faulkes, utg. 1991: 7). Expletivt *of* tycks däremot ha uppfattas som en arkaism, att döma av bruket av det i strof 69–71 i *Kormáks saga* (se även Gade 2001: 71), såväl som i de uppenbarligen arkaiserande stroferna i *Ragnars saga loðbrókar*, där det förekommer åtta gånger.[15] Eventuell arkaisering består sålunda i bruket av *of* i versraden *ǫl þat er Bárðr of signdi*, och detta ord dikterar i sin tur metriskt valet av formen *Bárðr*. Medeltida och moderna uppfattningar av vad som utgör en arkaism tycks här skilja sig åt.

Emendationen till den äldre formen av namnet understryker ett principiellt problem inom gängse utgivning av skaldediktning. Mycket talar för rekonstruerande utgivning som åtminstone en form av utgivning av skaldedikt, även om rekonstruktionerna med fördel kunde vara mer återhållsamma än de vanligtvis är. Det faller sig då också naturligt att man rekonstruerar den form av strofen man anser vara äldst. Normalt går utgivare dock ett steg längre än så; de rekonstruerar en *daterbar* äldsta form av strofen, där val av varianter och emendationer styrs av vad forskaren menar att man kunde förvänta sig på exempelvis 900-talet. En sådan metodik är måhända försvarbar i vissa fall, men gynnsamma omständigheter för att datera en strof är sällsynta och i fråga om dramatiska citat av poesi i islänningasagor kan jag inte se annat än att metoden är förfelad. Strof 8 och 9 i *Egils saga* utgör en god illustration på detta. Sidoställningen av en arkaisk och en yngre form av namnet *Bárðr* kan bidra till slutsatser om tradering, nydiktning, utvecklingen av den prosimetriska formen samt den medeltida synen på det inhemska poetiska arvet. Som stroferna är utgivna föranleder de dock snarare vilseledande slutsatser om Egills eget språkbruk.

Av de 9 stroferna i det flytande mönstret uppvisar alla stroferna utom första halvan av strof 12 kraftiga avvikelser från det fasta mönstret: I alla stroferna förekommer avvikelser i fyra till sju versrader. Kontrasten till stroferna i det fasta mönstret är alltså slående, och då denna formella kontrast sammanfaller med strofer av anonyma bifigurer och en strof av Egill som barn (strof 7), samtidigt som de alla uppvisar en mycket enkel syntax som annars är atypisk för poesin i sagan, verkar det troligt att de

15. A II: 233.4.3, 233.5.3 (versraden identisk med föregående), 233.5.7, 233.6.6, 233.IV.1.1, 239.VIII.1.4, 239.9.2.1, 242.3.3 (denna strof endast i *Ragnarssona þáttr*, vars övriga strofer förekommer i *Ragnars saga loðbrókar*). Även upptakt och oregelbundna hendingar förekommer rikligt i sagans poesi.

helt eller delvis är diktade för att ingå i denna.[16] Detta kan i princip ha skett på ett muntligt stadium, men att två äldre halvstrofer försetts med en andra halva som knyter dem till prosan antyder en strävan mot att skapa en enhetlig prosimetrisk komposition som då skulle vara anmärkningsvärd. Byggstenarna kunde också förväntas vara mindre tydliga om de införlivats genom en process av muntlig tradering än om de var en produkt av skriftlig, kompilatorisk verksamhet. Att detta inte bara behöver gälla strofer i det flytande mönstret visas av strof 4 och 5, diktade i det fasta mönstret av en treårig Egill. Det är dock svårt att säga särskilt mycket mer om dessa strofer än att de inte är diktade av en treåring.[17] Som Jón Helgason (1969: 157) har anmärkt är hendingen i första versraden i strof 17, *gekk – ekki*, anakronistisk, då handskrifter från runt 1200 fortfarande har stavningen *etki* (< *eitt-gi*). I den strofen är det just det fasta mönstret som möjliggör iakttagelsen.

Ytterligare fyra strofer i *Egils saga* utmärker sig för ett annat stildrag. De är diktade enligt det fasta mönstret, men också med hendingar mellan versrader, ett stildrag som Snorri delar upp i tre olika versmått; *dunhent*, *iðrmælt* och *liðhent*. Denna uppdelning har rötter i 1100-talet (*Háttalykill*, men då bara *dunhent* och *iðrmælt*). I dessa strofer (strof 10, 25, 26 och 30) är versraderna sammanbundna i verspar, men ett verspar i varje strof saknar sådan bindning (versrad 5–6 i strof 10, 25 och 26, versrad 1–2 i strof 30).

Det finns ett exempel i äldre diktning på en lika hög andel interlinjära bindningar (75 %), nämligen de sex halvstrofer som i Finnur Jónssons utgåva inleder Einarr skálaglamms *Vellekla* (Males 2008). De är bevarade

16. Wieselgren konstaterar att jarlsdotterns strof mycket väl kan vara äkta, men hans metod ger ett närmast esoteriskt intryck (Wieselgren 1927: 262). Sigurður Nordals argument, att de anonyma döttrarnas strofer skulle vara diktade av Egill själv senare i livet, kan knappast förklara att den första av dessa ingår i en grupp av strofer med liknande drag och att den första strofen i den gruppen är en kompositstrof (Sigurður Nordal, utg. 1933: XI–XIII).
17. Även i *Kormáks saga* kan grupper av strofer i det fasta mönstret möjligen vara ett resultat av att de är diktade före eller efter omgivande poesi. Två av de grupper av dikter O'Donoghue urskiljer på tematiska grunder är helt komponerade i det fasta mönstret (förutom avsaknad av hending i 1, 1), medan de är omgivna av strofer i det flytande mönstret eller med avsaknad av hending i en versrad (grupp 1: strof 1–5 och 10, grupp 2: strof 20–21). Skillnaden mellan stroferna i det fasta mönstret och de omgivande är, förutom mellan strof 9 och 10, inte tillräckligt markant för att tas med i min undersökning, men tillsammans med O'Donoghues observation antyder den ändå en kronologisk skiktning i oklar ordningsföljd.

i *Skáldskaparmál* och tycks utgöra ett slags enhet, oavsett om de faktiskt ingått i *Vellekla* eller inte. De bryter mot en regel som kan extraheras ur Snorris egna exempel i *Háttatal* (men inte mot exempel på samma versmått i *Háttalykill* (Males 2008)) och innehåller kenningar som Snorri missförstår, medvetet eller omedvetet (Frank 1981). Stroferna skulle kunna vara en produkt av 1100-talet, eftersom de följer mönstret i *Háttalykill*, men Snorri har, då han medtagit dem i *Skáldskaparmál*, uppenbarligen ansett dem vara autentiska.

Einarrs strofer tycks utgöra början på en *drápa*, en passande placering och genre för sådant effektsökeri. Egills strofer, däremot, är alltså spridda *lausavísur*. Detta kan antyda att särdragen är produkten av grammatiskt präglat intresse för skaldedikters uppbyggnad, men det är också möjligt att dessa särdrag har bidragit till att göra dem minnesvärda. Gruppering och kompositstrofer kan här inte åberopas för att fälla ett avgörande. De torde i alla händelser inte vara hämtade ur något slags kompendium av skaldedikt, eftersom de är *lausavísur* med stark koppling till handlingen.

Tre strofer (36, 54 och 57) kombinerar interlinjära bindningar med flytande mönster på ett anmärkningsvärt sätt; udda versrader som saknar interna hendingar ersätter dem med bindning till nästa versrad (strof 36.1, 36.3, 54.1, 54.3, 57.3, 57.7). Första halvan av strof 36 kan tjäna som exempel:

> Urðumk l*eið* en ljóta[18]
> landb*eið*aðar r*eið*i.
> Sígrat gaukr of gl*amm*a
> g*amm* veit of sik þr*amm*a.[19]

I första versparet i strof 54 tar sig detta ett något annorlunda uttryck:

> Mál er lofs at l*ýs*a
> lj*ósgarð* ef þá's ek b*arð*a[20]

Strof 36 och 54 är svårbegripliga och det är fullt möjligt att alla tre stroferna, med förbehåll för viss förändring, är gamla (strof 54 sägs i sagan vara början på en *drápa*). Dessa, eller liknande strofer eller delar av dem,

18. Här står hendingen i tredje positionen istället för i femte, men då den är så tydlig och följer det stigande mönster som binder udda versrader med en hending till jämna med två är det troligt att hendingen är ett utslag av stilistisk medvetenhet. Framdragen hending anses vanligen vara ett arkaiskt drag.
19. Normaliseringen utgår från Möðruvallabók (fol. 88v a5–a7).
20. Normaliseringen utgår från Möðruvallabók (fol. 95v b23–b24).

kan i så fall ha inspirerat till de strofer som har oregelbundna hendingar och möjligen, om de fyra stroferna med interlinjära bindningar är unga, även till dessa.

Snorri var medveten om möjligheten att ersätta intralinjära hendingar med interlinjära sådana, och sätter detta i system i *Braga háttr* och *Fleins háttr*. Att Snorris *Egils háttr* inte har interlinjära bindningar, utan hendinglösa udda versrader och *aðalhendingar* i jämna versrader, behöver inte vara av avgörande betydelse. Snorri tycks ha konstruerat merparten av sina versmått ur enskilda tidigare yttringar av metrisk frihet och tillskrivit en äldre skald det nya versmåttet. Vem av de gamla skalderna som tillskrevs ett stildrag som var gemensamt för flera av dem berodde troligen delvis på slumpen,[21] och Snorri har medtagit liknande poesi av Bragi i *Skáldskaparmál*. Men att Snorri överhuvud taget hade en uppfattning om att Egill uppvisat en frihet i bruket av hendingar talar för att man kunde förvänta att finna något sådant i den diktning som tillskrivs Egill och som sannolikt är äldre än Snorri. Strofer som 36, 54 och 57 är möjliga kandidater för en sådan status.

Stroferna i Kormáks saga

Poesin i *Kormáks saga* liknar den i *Egils saga* genom att det flytande mönstret är lika vanligt i all poesi i sagan och alltså inte bara i Kormákrs. De flesta flytande strofer står också där i mindre grupper (17–18,[22] 29–30, 39–41, 50–52, 64–65, 69–70, 77–79), men en del flytande strofer står självständigt (9, 14, 22, 26, 36, 73, 82 och 85). I två av grupperna ingår en annan skald än Kormákr, 50–52, där strof 50 tillskrivs Bersi, och 64–65, där strof 64 tillskrivs Narfi. I fråga om flytande hendingar är det alltså viktigare vilka strofer som står i anslutning till varandra än vilken skald som har diktat, något som liksom i *Egils saga* tyder på inspiration från omgivande strofer och sålunda en kumulativ tillkomstprocess.

21. Jämför formuleringen *Víða er þat í fornskálda verka er í einni vísu eru ymsir hættir eða háttafǫll* … ‘Det är vanligt förekommande i de gamla skaldernas poesi, att flera versmått och metriska brister förekommer i en och samma strof …’ (Faulkes, utg. 1991: 26).
22. Strof 18 och 19 har samma första versrad, medan 17 har en variation av den. Detta understryker att stroferna ofta utgör ett slags grupper; jämför analysen av strof 48–50 i *Egils saga* ovan.

I fråga om upptakt ser fördelningen dock annorlunda ut. I sagans 81 strofer (varav tre halva) i *dróttkvætt* förekommer upptakt i 16 fall (strof 9.6, 18.4, 18.6, 22.6, 36.2, 69.6, 73.2, 77.2, 77.4, 77.8, 78.4, 78.8, 79.2, 79.4, 82.2, 82.8; strof 11, 12, 38 och 48 lämpar sig inte för analys).[23] Liksom i *Egils saga* står alla upptakter i strofer som också uppvisar flytande hendingmönster. Endast i en av de 16 1/2 strofer i *dróttkvætt* som inte tillskrivs Kormákr förekommer upptakt (strof 36.2, av Bersi, som tillskrivs 14 av sagans strofer). Vid första anblicken synes det alltså föreligga en markant skillnad mellan Kormákrs poesi och den övriga poesin i sagan. 7 av de 16 förekomsterna står dock i en grupp i strof 77–79 och två strax därefter i strof 82. Grupperingen och det extrema bruket av upptakt (25 gånger vanligare än i sagans övriga strofer) tyder på ett försök att efterhärma den arkaiska stilen. Stroferna är syntaktiskt enkla, och Einar Ól. Sveinsson kommenterar unga drag i strof 78 och 79 (1939: 294–95, 1966: 35). Detta skulle enligt Einar Ól. Sveinsson vara två av de tre strofer i sagan som inte i sin nuvarande form kan härröra från 900-talet.

Återstår då 6 upptakter i Kormákrs 64 strofer (varav två halva) mot 1 i de övriga 16 1/2. Den statistiska skillnaden är inte tillräcklig för att kunna uppställa en hypotes om skillnader i traderingen av Kormákrs och Bersis strofer. Den iakttagelse som faktiskt kan göras är istället att upptakt förekommer hos dem båda. Tillsammans med likheten i flytande hendingar gör detta att merparten av sagans poesi uppvisar en påfallande stilistisk enhetlighet.

Strof 77–79 och 82 verkar överdriva ett drag som ansågs typiskt för Kormákrs diktning, och strof 78 och 82 överdriver även det flytande hendingmönstret (avsaknad av hending i fem versrader per strof; den typiska strofen i sagan saknar hending i 0–2 versrader, någon gång tre). Syntaxen, de påtagliga överdrifterna av arkaiska drag och grupperingen talar för att stroferna är tillkomna senare än huvuddelen av sagans poesi. Detsamma gäller de strofer som överdriver bruket av *of*. Som Gades tabell visar (2001: 71–72) innehåller strof 69–71 två expletiva *of* per strof, vilket verkar som en överdrift av samma slag som ovan (9 gånger vanligare än i sagans övriga poesi, 12 gånger vanligare än i Kormákrs övriga

23. Strof 11 och 12 är oregelbundna *kviðlingar* och strof 38 och 48 är inte diktade i *dróttkvætt*.

strofer), medan stilkänslan i detta fall varit säkrare i fråga om flytande hendingar och upptakt.[24]

Förebilden till de överdrivet arkaiserande stroferna utgörs troligen av övrig eller en del av den övriga poesin i sagan. Ingen av den poesi som i sagan tillskrivs Kormákr förekommer någon annan stans, medan de sex halva strofer som tillskrivs honom i *Skáldskaparmál* är diktade enligt det fasta mönstret. Den strof som tillskrivs honom i *Heimskringla* uppvisar oregelbundenhet i två versrader, men det ena fallet kan möjligen bero på korruption.[25]

Den enda *dróttkvætt*poesin i sagan som förekommer någon annan stans är versrad 1–4 i strof 40 (*Skáldskaparmál*) och versrad 7–8 i strof 43 (Den tredje grammatiska avhandlingen), båda stroferna tillskrivna Bersi i sagan (versparet i Den tredje grammatiska avhandlingen tillskrivs där Bjǫrn, möjligen en variant av samma namn, då *bersi* betyder 'björnhanne'). En av de sex versraderna, 40.1, saknar hending.[26] Det är i allmänhet i första versraden i en halvstrof som avsaknad av hending är vanligast i det fasta mönstret, men det hör till undantagen även där. Även om de sex versraderna är för lite för att grunda några slutsatser på, är den felande hendingen värd att lägga märke till, då den är den enda externa indikationen på att den poesi som tillskrevs Bersi kan har uppvisat samma typ av oregelbundenheter, om också i måttlig omfattning, som de mer typiska stroferna i sagan. Kormákrs strof i *Heimskringla* kan antyda något liknande om hans poesi, men också detta är osäkert.

Oavsett om dessa externa indikationer tas med i beräkningen eller inte finns det skäl att fråga sig om det är meningsfullt att skilja mellan Kormákr och Bersi under en hypotetisk tradering av den poesi som tillskrivs dem. Fördelningen av upptakt och flytande hendingar är spridd över sagans poesi och detta antyder att om poesin traderats muntligen så har den sammanhållande ramen varit berättelsen om Kormákr och Bersi, snarare än poesi tilskriven en viss skald.[27] Hur denna korpus har utveck-

24. Strof 69: avsaknad av hending i 1 och 5, upptakt i 6. Strof 70: avsaknad av hending i 1 och 3. Strof 71: avsaknad av hending i 1.
25. A I: 79–80. Hending saknas i versrad 5. I versrad 4 används *skothending*, men ordet har inte kunnat tolkas och har därför emenderats till en meningsgivande *aðalhending* av Konráð Gíslason (A I: 80). Det är dock inte helt lätt att förklara hur denna förvanskning av en *aðalhending* skulle ha uppstått.
26. AM 132 fol. och DG 11 4to har hending, men läsningen där ger inte mycket mening.
27. Det är möjligt att det föreligger en skillnad mellan Kormákrs strofer och de övriga i det att de förra tycks uppvisa större tolerans för hendingar med kort mot lång konsonant. Men det kan lika gärna bero på en slump.

lats är oklart. Bjarni Einarsson menar att all poesi i sagan är diktad i samband med kompositionen av sagan. Denna uppfattning har inte fått stöd av andra forskare, men förblir principiellt möjlig, med det förbehållet att de starkt arkaiserande stroferna då finge tänkas vara interpolerade på ett ännu senare stadium. Det är då emellertid oklart varför de arkaiska tendenserna överhuvud taget skulle återfinnas i sagans poesi. Snorri hade en uppfattning om att Egill uppvisade oregelbundenheter i sitt bruk av hendingar och andra skäl kan också ha spelat in vid kompositionen av den arkaiserande poesin i *Egils saga*, som att det passade sig för de anonyma döttrarna och den sjuårige Egill att dikta enkelt och att halvstrofen som också förekommer på runpinnen redan hade en sådan struktur. Snorris uppfattning om oregelbundna hendingar hos Egill skulle snarast, i likhet med de svaga externa indicierna i fråga om Bersis och Kormákrs diktning, tala för att sådan poesi tillskrivits dessa skalder också i andra sammanhang än i deras egna sagor. Även i *Ragnars saga loðbrókar* föreligger ett särskilt skäl till arkaisering av poesin, nämligen att aktörerna där tänktes höra till de första skalderna (Guðrún Nordal 2001: 314, Males 2009). Och när strofer av Bragi och Torf-Einarr uppvisar flytande drag är detta utmärkande för deras strofer bland poesin i de verk där stroferna förekommer (*Skáldskaparmál*, *Heimskringla*, *Fagrskinna*, *Orkneyinga saga*), vilket tyder på separat tradering och sålunda ett äldre ursprung (A I: 1–4, 31–32). Om Kormáks sagas strofer ses som fullständigt nydiktade förblir de arkaiserande tendenserna där en gåta.

En fullständig nydiktning förblir alltså en möjlighet, men denna framstår inte som särdeles sannolik. Snarare tycks det som att de grupper av strofer som uppvisar en extrem frekvens av arkaismer (tendens mot *háttlausa* (jämför *Ragnars saga loðbrókar*), 9 gånger fler *of* än genomsnittet i övriga strofer, 25 gånger fler upptakter) har tillkommit vid nedskrivning eller skriftlig tradering och har sin utgångspunkt i övriga korpus eller delar av denna. Det sista antagandet beror på att den överdrivna arkaiseringen tycks bygga på aktiva observationer av arkaismer, snarare än mer passiv tillpassning till den befintliga korpus. Dessa aktiva observationer tyder i sin tur på grammatisk träning (sådana observationer förekommer i *Háttatal* och i den Första och den Tredje grammatiska avhandlingen, även om de inte alltid tyder på diakron förståelse (se nedan)).

Slutsatser

Förhistorien till *Egils saga* och *Kormáks saga* är höljd i dunkel. Utifrån *Egils sagas* vittnesbörd vore det rimligt att föreställa sig att ett antal kända strofer eller halvstrofer som kunde inkorporeras i handlingen utgjort den äldre kärnan i sagans poesi och att denna sedan byggts ut efter behov, i enlighet med det prosimetriska stilidealet och eftersom Egill var känd som skald.

Poesin i *Kormáks saga* komplicerar dock denna bild. Ett antal strofer tycks vara nydiktade och grupperingen av dessa strofer tyder på att detta skett vid författande eller skriftlig tradering av sagan. Merparten av sagans poesi uppvisar dock en strukturell enhetlighet såtillvida att både Kormákrs och Bersis strofer pendlar mellan ett fast och ett måttligt flytande mönster. Denna del av sagans poesi tycks därför utgöra ett slags korpus, och om åtminstone delar av denna traderats muntligt före nedskrivningen ligger slutsatsen nära till hands att det förelegat en narrativ ram som höll samman den poesi som tillskrevs de båda skalderna.

Bortsett från möjligheten av fullständig nydiktning av sagornas poesi tycks det alltså finnas två tänkbara sätt varpå poesin kan ha ackumulerats och införlivats i sagorna. Det ena är att vissa strofer eller halvstrofer under kortare eller längre tid tillskrivits en viss skald och anpassats till prosan vid utformningen eller traderingen av sagan, som strof 12 i *Egils saga*, och att detta utgjort en impuls till vidare nydiktning. Alternativt kunde en anonym äldre strof eller halvstrof av allmängiltigt innehåll anpassas till prosan med liknande resultat, som strof 48 i *Egils saga*. Här behöver i princip inget äldre prosimetrum förutsättas. I fråga om *Egils saga* går det även att ställa upp en sannolik *terminus ante quem* för interpolation runt 1250. Alla fragment som är äldre än huvudhandskriften Möðruvallabók innehåller nämligen de strofer som förekommer i den del av sagan som fragmenten omfattar, i allt fyra fragment från perioden 1250–1300 och 12 1/2 strof.[28]

28. AM 162 A θ fol. (ca 1250) strof 23, 5–8 (1–4 bara i WolfAug 9 10 4to), 24, 25 (25 har stått i Möðruvallabók, se Bjarni Einarsson, utg. 2001: 98), AM 162 A ζ fol. (ca 1250–1300) strof 4–7, AM 162 A γ fol. (ca 1275–1300) strof 2, AM 162 A δ fol. strof 1–10. Holm.Perg. 7 4to (ca 1300–1325) innehåller bara början av sagan och är knappast relevant. Dateringarna grundar sig på *Ordbog over det norrøne prosasprog: Registre* 1989: 234. För kontroll av förekomster och fragmentens längd har jag använt A I och Finnur Jónsson, utg. 1886–88.

En annan möjlig utveckling är att det redan förelåg ett slags protoislänningasaga med poetiska inslag i muntlig form, vilket på grund av korpus relativa enhetlighet framstår som sannolikt i *Kormáks sagas* fall, åtminstone i fråga om delar av sagan. Ytterligare dikter har sedan tillfogats i samband med författande och texttradering, en del måhända i liknande stil (och därför inte identifierbara med hjälp av de parametrar som har använts här), en del med markanta överdrifter av de oregelbundna dragen i övriga korpus.

En liknande utveckling har föreslagits för *Gunnlaugs saga ormstungu* och *Gísla saga*, där poesin skall ha diktats och införlivats i prosimetra under årtiondena runt 1200. Dessa prosimetra skall sedan ha utgjort råmaterialet vid utformningen av sagan (Poole 2001b: 165, Foote 1963: 113–24). Heather O'Donoghue har urskilt grupper av poesi i *Kormáks saga*, varav vissa skall ha haft koppling till äldre prosa, men avstår från att uttala sig om den eventuella åldern hos sådana segment (O'Donoghue 1991: 173–77). Edith Marold har också identifierat grupper av poesi i *Bjarnar saga Hítdœlakappa*, men då hon nämner uppbrutna *flokkar* tycks hon inte föreställa sig ett bakomliggande prosimetrum (Marold 2001: 124). I de två senare fallen är en relativ kronologi svår att uppställa. Det föreligger också ett principiellt problem i att tematiska grupper av poesi måhända inte behöver ha tillkommit vid ett och samma tillfälle.

De här använda kriterierna gör det dock möjligt att upprätta en sannolik relativ kronologi mellan den "typiska" poesin i *Kormáks saga* och den extremt arkaiserande, genom den allmänna iakttagelsen att vissa grupper av strofer starkt överdriver drag som förekommer i sagans övriga poesi. Detta betyder inte med nödvändighet att det senare skiktet har tillkommit vid ett och samma tillfälle, utan bara att det diktats senare än åtminstone en del av den övriga poesin och sannolikt i en skriftlig kontext.

Om inte all poesi i sagan antas vara komponerad för sagan ger *Kormáks saga* ovanligt starka indicier på existensen av ett slags muntlig, prosimetrisk islänningasaga, möjligen traderad i segment alltefter behov (jämför Clover 1986). Denna hypotes kan också ha ett visst stöd i sagans form; en tunn ram av prosa kring poesin om Kormákrs olyckliga kärlek och konflikten med Bersi. En liknande utveckling har föreslagits från eddadiktning till fornaldarsagor (Brown 1947–48, Lönnroth 1971, Harris 1997: 133–34, 145). Här skymtar alltså en tredje möjlighet för muntlig

tradering av skaldedikt, förutom framförandet av längre *drápur* och *flokkar* eller traderingen av enskilda berömda strofer eller delar av strofer, nämligen att somlig poesi kan ha traderats i en form som inte är helt väsensskild från de sagor vi känner. Detta är också typologiskt sannolikt; som Carol Clover har visat är muntliga prosaframställningar världen över sällan rent prosaiska, utan antingen prosimetriska eller på annat sätt stilistiskt avvikande från prosa (Clover 1986: 14–19). Hur länge tradering av ett sådant muntligt prosimetrum kan ha pågått är oklart, och möjligheten att all poesi i *Kormáks saga* är diktad för den skrivna sagan gör att denna slutsats förblir tentativ.

I diskussionen av namnet *Bárðr/Bárøðr* i strof 8 och 9 i *Egils saga* framkom att den medeltida uppfattningen av vad som var arkaiskt skilde sig från den moderna. Längre namnformer tycks ha uppfattas som en utökning av namnet – medan vi nu vet att utvecklingen var den motsatta – och varianterna sågs som synkrona (Björn M. Ólsen, utg. 1884: 88–89, Myrvoll under utgivning). I Den första grammatiska avhandlingen analyseras det metrisk betingade [earn] för [ja:rn] 'järn' på samma sätt – alltså som en tvåstavig expansion av ett enstavigt ord – medan det förra uttalet i själva verket är det äldsta (Hreinn Benediktsson, utg. 1972: 226). Andra kontraktioner, som bland annat givit upphov till korta versrader, tycks inte heller ha uppfattats diakront, utan sådana versrader analyseras i *Háttatal* som synkron variation (Faulkes, utg. 1991: 7, 50). I fråga om antal stavelser i ord och versrader skiljer sig alltså den medeltida och den moderna analysen åt.

I andra fall är medeltida och moderna skaldediktskännare överens om vad som utgör en arkaism. Detta gäller bibehållet /v/ framför /r/, som i Den tredje grammatiska avhandlingen benämns *vinðandinn forni* och sägs vara *fornt mál* (Björn M. Ólsen, utg. 1884: 87). Tre andra drag är dock av större intresse här: upptakt, oregelbundna hendingar och bruk av expletivt *of*. De två förstnämnda kommenteras indirekt i *Háttatal* genom att de tillskrivs tidiga skalder (Faulkes, utg. 1991: 24–26), och analysen av *Egils saga* och *Kormáks saga* visar att de användes för att skapa "gammal" poesi. I sagorna kunde detta i princip bero på att det är lättare att dikta med dessa metriska friheter, men att upptakt bara förekommer i flytande strofer tyder på att en medveten, arkaiserande stilsträvan har varit en åtminstone bidragande faktor – en mer slumpmässig fördelning hade annars varit att vänta. Expletivt *of* kommenteras inte i medeltida litteratur, men strof 69–71 i *Kormáks saga*, samt de åtta förekomsterna i

den arkaiserande poesin i *Ragnars saga loðbrókar*, antyder att expletivt *of* uppfattades som ålderdomligt (se fotnot 15).[29]

Skillnaderna mellan medeltida och moderna uppfattningar kan vara en tillgång vid bedömningen av strofers ålder, men de kan också vara en fälla för den moderne utgivaren, vilket framkom i diskussionen av strof 9 i *Egils saga*. Likheterna är dock betydligt mer problematiska. Denna studie indikerar att de strofer i *Egils saga* och *Kormáks saga* som uppvisar det mest ålderdomliga bruket av hendingar och upptakt – enligt medeltida såväl som modern uppfattning – sannolikt är produkter av 1200-talet, även om detta inte behöver gälla alla ålderdomliga strofer i *Kormáks saga*.[30] Den korpus som återstår, där dessa drag faktiskt kan vara ett tecken på hög ålder, utgörs huvudsakligen av ett ganska ringa antal strofer tillskrivna Bragi och Torf-Einarr. Det är knappast en statistiskt betryggande grund att bygga slutsatser om skaldediktningens stilistiska utveckling på.

Totalt visar 7 strofer och två halvstrofer i *Egils saga* (7, 9, 12.4–8, 13, 14, 44, 48.4–8, 49 och 50) och 7 strofer i *Kormáks saga* (69–71, 77–79 och 82) tecken på att ha komponerats för de skriftliga sagorna enligt de kriterier som har använts i denna artikel. Särskilt i fråga om stroferna i *Egils saga* menar jag att denna slutsats står på tämligen säker grund. En del osäkerhetsfaktorer går måhända inte att komma runt, såsom att en enskild, äldre strof kan ha utgjort en förebild för en grupp av strofer som uppvisar starka inslag av ett givet särdrag (O'Donoghue 1998: 172 nämner denna möjlighet för ett antal strofer, varav strof 70 och 71 är relevanta här).

Med detta förbehåll kan ett ganska stort antal strofer postuleras som komponerade och införlivade i sagorna som en del av skrivprocessen. Detta är långt ifrån ett unikt förslag i fråga om islänningasagor,[31] men forskare har genomgående haft svårt att finna kriterier för en bedömning

29. Expletivt *of* förekommer sporadiskt även i poesin i *Egils saga*, men jag har inte sett att fördelningen tillåter några slutsatser om relativ kronologi. Det kan dock anmärkas att sagans strof 36.8 innehåller expletivt *of* före substantiv, vilket anses ha slutat vara produktivt efter 1000-talet – endast tre fall sägs förekomma efter 1030 (Kuhn 1929: 33, Gade 2001: 56). Hendingmönstret i denna strof bedömdes ovan som möjligen arkaiskt.
30. Graden av korruption i stroferna i *Kormáks saga* tyder på att den avskrivits ett antal gånger, men den enda säkra *terminus ante quem* för *Kormáks saga* är Möðruvallabók (ca 1330–70 (Stefán Karlsson, utg. 1967: 28–29)).
31. Förutom de studier som nämnts tidigare i artikeln hävdar Preben Meulengracht Sørensen på ett mer allmänt plan att det ansågs legitimt att fabricera poesi i äldre skalders namn, åtminstone i fråga om sådan poesi som fyller en dramatisk snarare än en bekräftande funktion (Meulengracht Sørensen 2001: 183–90).

av när och hur strofer kan ha inkorporerats i en saga. Hypoteser om hur de bevarade prosimetriska sagorna tagit form är, och kommer sannolikt att förbli, både osäkra och vaga, men förhoppningsvis kan de här använda kriterierna och resultaten i någon mån bidra till förståelsen av denna utveckling, bland annat i fråga om hur äldre material har tagits i bruk vid nydiktning. Undersökningen antyder att skaldedikt kunde användas med påtaglig frihet, som ett stilistiskt och narrativt redskap som förläntes legitimitet, men inte hämmades, av att det byggde på en lång tradition.

Litteratur

A, B = Finnur Jónsson, utg. 1912–15.
Acker, Paul. 1998. *Revising Oral Theory. Formulaic Composition in Old English and Old Icelandic Verse*. New York: Garland Publishing Inc.
Andersson, Theodore. 1969. "Skalds and Troubadours." *Mediaeval Scandinavia* 2: 7–41.
Bjarni Einarsson. 1961. *Skáldasögur: Um uppruna og eðli ástaskáldasagnanna fornu*. Reykjavík: Bókaútgáfa menningarsjóðs.
—. 1971. "The Lovesick Skald: A Reply to Theodore M. Andersson." *Mediaeval Scandinavia* 4: 21–41.
—. 1974. "On the rôle of verse in saga-literature." *Mediaeval Scandinavia* 7: 118–25.
—. utg. 2001. *Egils saga Skallagrímssonar I: A-redaktionen*. København: C. A. Reitzels forlag.
Björn M. Ólsen, utg. 1884. *Den tredje og fjærde grammatiske avhandling i Snorres Edda tilligemed de grammatiske avhandlingers prolog og to andre tillæg*. København: Fr. G. Knudtzons Bogtrykkeri.
—. 1888. "Om Versene i Kormaks Saga." *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*: 1–86.
Brown, Ursula. 1947–48. "The Saga of Hrómund Gripsson and Þorgilssaga." *Saga-Book of the Viking Society* 13: 51–77.
Bugge, Sophus. 1885. "Blandede sproghistoriske Bidrag I." *Arkiv för nordisk filologi* 2: 207–53.
—. 1889. "Om Versene i Kormaks Saga." *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*: 1–88.
Clover, Carol. 1986. "The Long Prose Form." *Arkiv för nordisk filologi* 101: 10–39.

Clunies Ross, Margaret. 2010. "Verse and Prose in *Egils saga Skallagrímssonar*." I: *Creating the Medieval Saga. Versions, Variability and Editorial Interpretations of Old Norse Saga Literature*, red. Judy Quinn och Emily Lethbridge, 191–211. Köpenhamn: University Press of Southern Denmark.

Einar Ól. Sveinsson, utg. 1939. *Kormáks saga*. Íslenzk fornrit VIII. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.

—. 1966. "Kormakr the Poet and His Verses." *Saga-Book* XVII: 18–60.

Faulkes, Anthony, utg. 1991. *Snorri Sturluson. Edda. Háttatal*. Oxford: Clarendon Press.

Finlay, Alison. 1995. "Skalds, Troubadours and Sagas." *Saga-Book* XXIV: 105–53.

Finnur Jónsson. 1884. *Kritiske studier over en del af de ældste norske og islandske skjaldekvad*. København: Den Gyldendalske boghandel.

—. utg. 1886–88. *Egils saga Skallagrímssonar tilligemed Egils större kvad*. København: Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur.

—. utg. 1912–15. *Den norsk-islandske skjaldedigtning A I–II, B I–II*. København: Rosenkilde og Bagger.

Foote, Peter. 1963. "An Essay on the Saga of Gisli." I: *The Saga of Gisli*, övers. George Johnston, 93–134. Toronto: J. M. Dent & sons LTD.

Frank, Roberta. 1981. "Snorri and the Mead of Poetry." I: *Speculum Norroenum: Norse Studies in Memory of Gabriel Turville-Petre*, red. Ursula Dronke m.fl., 155–70. Odense: Odense University Press.

Friis-Jensen, Karsten. 1987. *Saxo Grammaticus as a Latin Poet. Studies in the Verse Passages of the Gesta Danorum*. Roma: L'erma di Bretschneider.

Gade, Kari Ellen. 2000. "Poetry and its Changing Importance in Medieval Icelandic Culture." I: *Old Icelandic Literature and Society*, red. Margaret Clunies Ross, 61–95. Cambridge: Cambridge University Press.

—. 2001. "The dating and Attributions of Verses in the Skald Sagas." I: *Skaldsagas: Text, Vocation, and desire in the Icelandic Sagas of Poets*, red. Russel Poole, 50–74. Berlin: Walter de Gruyter.

Guðni Jónsson, utg. 1934. *Grettis saga*. Íslenzk fornrit VII. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.

Guðrún Nordal. 2001. *Tools of Literacy*. Toronto: University of Toronto Press.

Harris, Joseph. 1997. "The Prosimetrum of Icelandic Saga and Some

Relatives." I: *Prosimetrum. Cross-Cultural Perspectives on Narrative in Prose and Verse*, Joseph Harris och Karl Reichl, 131–63. Cambridge: D. S. Brewer.

Holtsmark, Anne. 1965. "Heroic Poetry and Legendary Sagas." *Bibliography of Old Norse-Icelandic Studies*: 9–21.

Hreinn Benediktsson, utg. 1972. *The First Grammatical Treatise*. Reykjavík: Institute of Nordic Linguistics.

Jón Helgason. 1969. "Höfuðlausnarhjal." I: *Einarsbók: Afmæliskveðja til Einars Ól. Sveinsonar 12. desember 1969*, red. Bjarni Guðnason m.fl. Reykjavík.

Knirk, James E. 1994. "Runes from Trondheim and a Stanza by Egill Skalla-Grímsson." I: *Studien zum Altgermanischen*, red. Heiko Uecker, 411–20. Berlin: Walter de Gruyter.

Kuhn, Hans. 1929. *Das Füllwort of-um im Altwestnordischen. Eine Untersuchung zur Geschichte der germanischen Präfixe. Ein Beitrag zur altgermanischen Metrik*. Ergänzungshefte zur Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiet der indogermanischen Sprachen 8. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

—. 1983. *Das Dróttkvætt*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

Kålund, Kr. 1889. *Katalog over den arnamagnæanske handskriftsamling* I. København: Den Gyldendalske boghandel.

Louis-Jensen, Jonna, utg. 1998. "Plácitus drápa." I: *Plácidus saga*, utg. John Tucker. Copenhagen: C. A. Reitzels forlag.

Lönnroth, Lars. 1965. "Tesen om de två kulturerna. Kritiska studier i den isländska sagaskrivningens sociala förutsättningar." *Scripta islandica* 15: 1–97.

—. 1971. "Hjalmar's Death-Song and the Delivery of Eddic Poetry." *Speculum* 46: 1–20.

Magerøy, Hallvard. 1957. *Studiar i Bandamanna saga: Kring gjerd-problemet*. København: Munksgaard.

—, utg. 1981. *Bandamanna saga*. Oslo: Dreyers forlag.

Males, Mikael. 2008. "*Vellekla*, *dunhent* och jónssonsk utgivning." I: *Alla ska vara välkomna: Nordiska studier tillägnade Kristinn Jóhannesson*, red. Auður Magnúsdóttir m.fl., 363–68. Göteborg: Styrelsen för Meijerbergs institut vid Göteborgs universitet.

—. 2009. "'Archaic' Assonance in the Strophes of Ragnarr Loðbróks Family and Other Early Skalds." I: *Á austrvega. Saga and East Scandinavia. Preprint Papers of the 14th International Saga Conference*, 643–

48. Gävle: Gävle University Press.
—. 2010. *Mytologi i skaldedikt, skaldedikt i prosa. En synkron analys av mytologiska referenser i medeltida norröna handskrifter*. Avhandling för erhållade av ph.d.-graden. Oslo.
Meulengracht Sørensen, Preben. 2001. "The Prosimetrum Form 1: Verses as the Voices of the Past." I: *Skaldsagas: Text, Vocation, and desire in the Icelandic Sagas of Poets*, red. Russel Poole, 172–90. Berlin: Walter de Gruyter.
Myrvoll, Klaus Johan. 2009. Samstǫfur seinar eða skjótar. Ein etterrøknad av trykk- og kvantitetstillhøve i skaldeversemålet *dróttkvætt*. Opublicerad masteruppsats i norrön filologi vid Universitetet i Oslo. Oslo.
—. Under utgivning. "Skaldemetrikk som kjelda til etymologi og ljodleg vokster av norske namn." I: *Etymologiens plass i navneforskningen. Rapport fra NORNAs 39. symposium i Halden 11.–13. mai 2010*, ca 10 s.
Mårtensson, Lasse och Heimir Pálsson. 2008. "Anmärkningsvärda suspensioner i DG 11 4to (Codex Upsaliensis av Snorra Edda) – spåren av en skriven förlaga?" *Scripta Islandica* 59: 135–55.
O'Donoghue, Heather. 1991. *The Genesis of a Saga Narrative: Verse and Prose in Kormaks Saga*. Oxford: Clarendon Press.
Ordbog over det norrøne prosasprog: Registre. 1989. København: Den arnamagnæanske kommission.
Páll Eggert Ólason. 1950. *Íslenzkar æviskrár* III. Reykjavík: Hið íslenzka bókmenntafélag.
Poole, Russel. 1981. "Compositional Technique in *Gunnlaugs Saga*." *Journal of English and Germanic Philology* LXXX: 469–85.
—. 2001a. "Introduction." I: *Skaldsagas: Text, Vocation, and desire in the Icelandic Sagas of Poets*, red. Russel Poole, 1–24. Berlin: Walter de Gruyter.
—. 2001b. "Relation between Verses and Prose in Hallfreðar saga and Gunnlaugs saga." I: *Skaldsagas: Text, Vocation, and desire in the Icelandic Sagas of Poets*, red. Russel Poole, 125–71. Berlin: Walter de Gruyter.
See, Klaus von. 1977. "Skaldenstrophe und Sagaprosa." *Mediaeval Scandinavia* 10: 58–82.
Sigurður Nordal, utg. 1933. *Egils saga Skalla-Grímssonar*. Íslenzk fornrit II. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
Skaldic poetry of the Scandinavian Middle Ages. 2007–. Utg. Margaret Clunies Ross et al. Turnhout: Brepols.

Stefan Karlsson, utg. 1967. *Sagas of Icelandic Bishops*. Copenhagen: Rosenkilde og Bagger.
Storm, Gustaf, utg. 1880. *Monumenta historica Norvegiæ. Latinske kildeskrifter til Norges historie i Middelalderen*. Kristiania: A. W. Brøgger.
Torfi Tulinius. 2005. "Sagas of Icelandic Prehistory (*fornaldarsögur*)." I: *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, red. Rory McTurk, 447–61. Oxford: Blackwell.
Wieselgren, Per. 1927. *Författarskapet till Eigla*. Lund: Bloms boktryckeri.
Þórhallur Vilmundarson och Bjarni Vilhjálmsson, utg. 1991. *Harðar saga*. Íslenzk fornrit XIII. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.

Mikael Males
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
Postboks 1102 Blindern
0317 Oslo
mikael.males@iln.uio.no